geställningen, identifikation av begrepp och litteraturgenomgång följt av revidering av frågeställningen, definitioner av begrepp och indikatorer samt skissering av studiedesign och precisering av studiens målsättning. Ett avsnitt tar upp några särskilda överväganden vid utvärderingar. Författaren rekommenderar dialog med utvärderingens olika intressenter för att tydliggöra dessa olika förväntningar på studien. Beroende på hur realistiska och förenliga dessa är kan forskare välja att försöka bidra till att dessa förväntningar blir mer realistiska på förhand, att genomföra studien men ta upp de olika intressenternas perspektiv till behandling i rapporten eller att avstå från att delta i utvärderingsprocessen.

Planering av forskningsprojekt

Två kapitel behandlar olika aspekter på planeringen av forskningsprojekt. Praktiska tips ges för planering av aktivitets- och tidsschema, bedömning av behov av personal och preparering av budget. Frågan om vad som skall ingå i en forskningsansökan belyses kortfattat. Särskilt värdefullt är att kvalitetssäkring byggs in i projektet. Ett särskilt kapitel behandlar forskningsetik, externa intressenter, att få anslag och att rekrytera och välja personal. Beskrivningen är koncis, men författare lyckas väl i uppsåtet att lyfta fram det viktigaste.

När det gäller etiken inom hälsoforskningen påtalas tre grupper av utmaningar: den vetenskapliga validiteten hos forskningen, autonomi för deltagarna i forskningsprojektet och omsorgen om deras hälsa och säkerhet. Externa intressenter är personer utöver forskningsgruppen vars handlingar väsentligt kan påverka ditt projekts utveckling eller vars framtid påverkas av forskningens resultat. Det gäller att tänka före för att allt skall löpa smidigt.

Projektledarens olika roller

Kapitlet om genomförande centreras kring frågor om aktiviteter, tid, utfall, relationer och pengar. Praktiska råd ges, som bl a beslutsfattande när problem uppstår: vilka möjligheter till lösning finns, vilka implikationer har dessa för forskningens syften, tidsplanen och budgeten? Projektledarens många roller vid möten med forskningsteamet tydliggörs: lyssnare, mötesledare, kunskapsförmedlare, manager, sammanfattare och ledare som ger feedback, motiverar och tydligt ger tonen för det fortsatta arbetet.

Marknadsföring av resultaten

Boken avslutas med ett kapitel om att avsluta projekt. Det handlar som väntat om att dra slutsatser och göra rekommendationer och att sprida dina forskningsresultat. Dessutom påtalas vikten av en aktiv marknadsföring av de rapporter och publikationer som projektet gett upphov till. Till forskningsprocessen hör enligt Usherwood också att inom forskningsgruppen göra en uppföljning av arbetet med projektet. Som en vägledning för detta ges tips om några aktuella frågor inom områdena forskningsprocessen, externa och interna relationer samt två övergripande frågor: Om vi hade möjlighet att genomföra studien igen, vad skulle vi göra annorlunda? Vad skulle vi göra likadant?

För noviser och erfarna

Boken är skriven i rapp, lättläst stil. Den ger en systematisk inledning till arbetet med att bedriva forskning inom hälsoområdet. Mycket kan verka självklart, men det är just poängen att lyfta fram det som lätt glöms eller slarvas med men som trots allt kan skapa stora praktiska svårigheter och hinder för framgångsrik forskning.

Boken rekommenderas för genomläsning av alla som vill få en puff framåt i vardagsslitet inom forskningen. Inom Folkhälsoinstitutet har vi sett att även mycket erfarna projektledare får ut mycket av att delta i projektledarutbildning som ges till bidragsmottagare. Jag tror att även erfarna forskare har ett och annat att hämta i den introduktionsbok som främst riktar sig till noviserna inom hälsoforskningen, med avsikten att beskriva en systematisk och strukturerad ansats till forskningsprocessen som vill medverka till framgångsrikt avslutande av forskningsprojekt.

Men det finns mycket mer skrivet att säga om olika frågor som boken aktualiserar. Vill man t ex läsa mer om projektledarrollen rekommenderas Svein Arne Jenssens bok »The nature of project leadership». Oslo: Scandinavian University Press, 1996. •

Dagsaktuellt och historiskt om hörselhandikapp

Bo Andersson. **Hörselskadade i historia och nutid.** 176 sidor. Stockholm: Hörselskadades riksförbund, 1996. Pris ca 180 kr. ISBN 91-630-3806-4.

Recensent: docent Per Hanner, hörselvårdsavdelningen, Sahlgrenska sjukhuset, Göteborg.

Bo Andersson har, lagom till Hörselskadades Riksförbunds 75-årsjubileum, givit ut en bok med titeln »Hörselskadade i historia och nutid». Författaren inleder med att ge en beskrivning av Gerda Meyerson, kvinnan som 1921 bildade den dåvarande Svenska föreningen för dövas väl, sedermera Hörselfrämjandet och numera Hörselskadades riksförbund, HRF. En intressant beskrivning görs även av de tidiga entusiasternas arbete till fromma för de hörselhandikappade i Sverige.

Förändrad terminologi

Ett problem uppkommer ofta när man försöker urskilja de hörselhandikappades roller i historien, nämligen terminologin. I äldre tiders språkbruk var man inte särskilt intresserad av att skilja mellan »döva» och »hörselskadade». Allt ifrån dövhet till olika grad av lomhördhet, benämnde man döv eller dövstum, och man reflekterade inte heller särskilt mycket över skillnaden mellan den hörselskada som är medfödd och den som är förvärvad senare i livet. Konsekvensen av detta blir att »de hörselskadades historia» ofta göms under »de dövas historia». Detta belyses inte minst av det faktum att den organisation som tillvaratog de lomhördas intressen ända fram till 1947 bar namnet Svenska föreningen för dövas väl. I Sverige skiljer vi numera mellan hörselskada och dövhet, vilket dock inte är fallet vare sig i större delen av övriga Europa eller i andra världsdelar.

Kulturhistoriskt perspektiv

Boken speglar hörselskadade och döva i ett kulturhistoriskt perspektiv med början i Bibelns skildringar och fram till modern tid. Den tidiga fokuseringen på religiösa, filosofiska och medicinska aspekter följs av ett större intresse för psykologiska faktorer och handikappets sociala innebörd.

Boken ger en uttömmande beskrivning av de olika orala skolorna och teckenspråksskolorna i Europa med viktiga namn som Pereira, Abbé de l'Epée och Heinicke med deras inbördes konkurrens samt hävdar sina egna utmärkta erfarenheter från det dövpedagogiska området. Bo Andersson ger en bra översikt av specialundervisningens framväxt såväl i Sverige som utomlands och belyser grundligt de olika metodologiska striderna mellan oralismen och teckenspråkets företrädare.

Personliga reflektioner

Författaren, som själv är vuxendöv sedan 20 år tillbaka, kommer i kapitlet »Fångad mellan ljud och tystnad» med en del intressanta reflektioner om hörselminnets betydelse samt tystnadens roll för den hörselskadades eller döves livsupplevelse. Den som länge levt utan hörsel har även mist förmågan att orientera sig efter och lyssna till tysta pauser som är en viktig del av vår dagliga kommunikation.

Boken avslutas med biografier över hörselskadade och döva konstnärer och deras gärningar trots, eller tack vare, sina hörselhandikapp. Inte minst värdefullt är omnämnandet av musikern Evelyn Glennie, som är döv sedan 10 års ålder och som idag är en av världens förnämsta slagverkare.

Lättläst och underhållande

Bo Anderssons bok är lättläst, underhållande och har rikliga och bra illustrationer. Den ger en värdefull återblick på hörselhandikappets historia samt ger en god inblick i dagsaktuella problem kring de hörselskadade och döva i samhället. Boken är ingen direkt lärobok, men på grund av sin detaljrikedom kan den tjäna många andra syften.

Jag råder dem som kommer i kontakt med frågor kring hörselhandikappet att läsa denna bok. •